

TWEEDE PACIFICATIELEZING

Het parlement als pacificatie

Dr. D. Dolman

Kluwer rechtswetenschappen
Antwerpen . 1983

Deze tweede pacificatielezing werd gehouden op zaterdag 6 november 1982 in de academieraadzaal van de Rijksuniversiteit te Gent. De pacificatielezingen worden georganiseerd door Marnixring Gent dr. F.A. Snellaert.

ISBN 90 6321 203 8

D/1983/2664/70

© Uitgeverij Kluwer rechtswetenschappen, Antwerpen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

In haar boek over Willem de Zwijger zegt Wedgwood het volgende over Filips Marnix van Sint Aldegonde: "Deze beheerste, diepvoelende, ernstige studiemann gaat onpersoonlijk door de crisis van de Nederlanden, als louter intelligentie; zijn geest was het die de documenten ontwierp, zijn hand die ze schreef, de documenten, die de geschiedenis van een natie maakten." Van twee natiën, zou men thans kunnen zeggen.

Marnix is bekend en bewonderd in Zuid en Noord. Zijn documenten hebben inderdaad geschiedenis gemaakt. Maar de geschiedenis is daarin niet bevroren. Zij heeft zich ontwikkeld ten kwade en ten goede, totdat onze verschillen te groot zijn om van één natie te spreken, doch te klein om niet trots te gaan op gemeenschappelijke taal, cultuur en lotgevallen.

De verhoudingen tussen Nederland en België beperken zich niet meer tot de herinnering aan en de uitwisseling van documenten. Wij ontmoeten elkaar persoonlijk, zoals Karel Jonckheere ons voor de Hilversumse mikrofoon heeft geleerd: beste burens en tijdgenoten.

De herinnering overheerst niet, zij speelt wel een rol. Het is niet toevallig dat wij elkander treffen in de eerste week van november. Op 6 november 1576 hebben de Staten-Generaal de Pacificatie van Gent geratificeerd. Op 3 november 1830 vonden de verkiezingen plaats voor het Nationaal Congres.

"Het Congres" — zo ontleen ik aan een officiële uitgave bij het 150-jarig jubileum — "kreeg bij de opening een gunstige commentaar in de pers, alhoewel de orangistische Messenger de Gand de representativiteit in twijfel trok." Tussen Gent en Brussel heeft vanouds een gezonde spanning bestaan. Gent initieert de pacificatie, Brussel accepteert haar. Brussel begint de opstand, Gent volgt hem kritisch.

In beide gevallen evenwel gaat het om een politieke zaak, de vorming van een natie; niet om een taalkwestie. Gent is niet in de eerste plaats een Vlaamse stad, maar een politiek centrum in de Nederlanden. Het stemt een Nederlands politicus tot vreugde, juist hier enige gedachten te ontvouwen.

Vreugde en bovendien vrolijkheid, wanneer hij bedenkt dat hij Voorzitter is van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Immers, ons tweekamerstelsel danken wij aan het Zuiden. De zuidelijke adel vreesde overmacht van de noordelijke burgerij en dus verlangde hij een "bolwerk om den Troon".

Het rapport van de Grondwetcommissie, waarin deze term voorkomt, vervolgt aldus: "Niets is er bijna, wat elk mensch krachtadiger zoekt te handhaven, dan persoonlijke achting en aanzien, en de herinnering en de belooning der diensten door hem bewezen: hartelijk dus moet de verkleefdheid zijn aan het Vaderland".

Vijftien jaar later bleken sommigen minder verkleefd te zijn aan het verenigde vaderland. Het is dan ook geen wonder dat de Belgische grondwet van 1831 heel

wat vooruitstrevender uitviel dan die van omringende landen. Sindsdien hebben België en Nederland in moderniteit gewedijverd. Helaas hebben conservatieven in beide landen de Senaat en de Eerste Kamer weten te behouden.

Deze burger nu uit de noordelijke kamer van volksvertegenwoordigers wordt verondersteld te spreken in het teken der pacificatie. Hij kan er slechts verheugd om zijn. Het is voor hem geen krachttoer te betogen, dat pacificatie evenzeer tot het wezen van een parlementaire democratie behoort als confrontatie en polarisatie. Het parlement als pacificatie: waarover zou een parlamentsvoorzitter te Gent anders redevoeren? De alliteratie geef ik U op de koop toe.

Ik stel mij voor, stil te staan bij de essentiële kenmerken van onze parlementen, hun functies, de gevaren die hen bedreigen en de remedies daartegen. Voordien en ter inleiding zou ik nader willen ingaan op enige grote ogenblikken van pacificatie: 1576, 1815 en 1918.

Allereerst dan de pacificatie in en door de vrijheidsstrijd. Ik citeer Wedgwood: "Het verbijsterde zuiden dat een leidende geest miste en aangezet werd door uiteenlopende negatieve idealen, door haat, beledigde ijdelheid en een groeiende naijver op het noorden, had geen doel dat samenbond. Verschillende groepen en klassen bezagen elkaar met onverholen haat, de onverantwoordelijke edelen, die na het eten de zittingen kwamen binnen waggelen en de debatten onderbraken door elkaar kaarsvet in het gezicht te blazen, vertegenwoordigden de meest reactionaire en nutteloze elementen in de staat."

Maar gelukkig, de Spaanse furie dwingt tot bezinning. Geweld leidt tot pacificatie. Afgesproken wordt de middelen van leger en vloot en de financiën samen te voegen teneinde de vreemde troepen te verdrijven. Wanneer dit tot stand gebracht was, zouden de Staten-Generaal de godsdienstige zaken regelen, terwijl vervolgingen aan beider kanten werden gestaakt. Geen triomf dus, maar een noodzakelijk en eerlijk compromis.

"Deze vrede", concludeert Wedgwood, "tussen de gehoorzame en opstandige gewesten kwam tot stand als het werk van de Staten-Generaal der Nederlanden, een verdrag dat tenslotte hun volgroeide en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de toekomst van hun land toonde".

Het heeft niet zo mogen zijn. Ruim twee eeuwen verstrijken voordat een nieuwe poging tot samengaan kan worden ondernomen. Wederom doen externe invloeden zich gevoelen, niet vanuit Antwerpen ditmaal, maar vanuit Wenen. En wederom worden deze niet aangewend tot ruwe dwang, maar tot redelijk geven en nemen.

Namens twaalf heren uit het Zuiden en twaalf uit het Noorden schrijft Jonas Daniel Meijer: "Het heeft weinig moeite gekost Sire! deze grondwet te wijzigen en te schikken naar de behoefte van twee volkeren, die eenmaal tot hun ongeluk en dat van geheel Europa gescheiden, niets meer ter harte hebben, dan zich nu ter

bevordering van eigen welvaart en aller volkeren waar belang door eenen onverbreekbaren band te vereenigen."

Te vroeg gejuicht. De volksraadpleging kan alleen door een kunstgreep als instemming worden opgevat. De band breekt al snel, ondanks de goede wil van de peetvaders. Ik wees al op het tweekamerstelsel: tegemoetkoming aan het Zuiden. Daartegenover staat de gelijke vertegenwoordiging van het Noorden, dat immers ook uitgestrekte koloniën bezit. Deze geest van gelijkheid blijft vaardig in de twinstigste eeuw, wanneer België te Straatsburg evenveel mandaten bezit als Nederland.

En verder noem ik de volgende noordelijke erfenis: "In vele onzer provinciën, bijzonder in de noordelijken, hadden de gezamenlijke burgers een niet onbeduidend aandeel in de bestiering der zaken. 's Lands regering bekomt meer kracht en wordt beter gehoorzaamd, wanneer zij de beweegredenen van hare wetten en bepalingen open legt. Wij hebben gemeend, dat de belangrijke voordelen best verkregen en bewaard wierden in het openlijk vergaderen der tweede kamer."

Dit wilde ik nog even opmerken, voordat ik een passage overneem uit de recente jubileumbrochure van Kamer en Senaat: "Het mag gezegd worden dat de Belgische Grondwet een nieuwe fase in de geschiedenis van het Europees grondwettelijk recht inluidde. Een nieuwe staatsvorm werd geboren: de grondwettelijke parlementaire monarchie. Onze Grondwet had een grote invloed op de grondwetten van Spanje, Griekenland, Nederland, Luxemburg, Piémont-Sardinië, Pruisen en Roemenië." Het stemt mij tot voldoening, dat Nederland later het voorbeeld heeft gegeven terzake van het vrouwenkiesrecht.

Wanneer ik 1918 bespreek als een volgend moment van pacificatie, dan is het evenwel niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats om de totstandkoming van het algemene kiesrecht. Neen, het is om de staatkundige hervorming die de term pacificatie in Nederland een nieuwe inhoud heeft gegeven. Ik bedoel de financiële gelijkstelling van het bijzonder onderwijs.

Tientallen jaren was dit een eis geweest van de confessionele partijen. Onder een liberaal Kabinet wordt deze ingewilligd. De christelijke fracties, bij de verkiezingen van 1913 in de minderheid gekomen, weigeren anders mee te werken aan een meerderheid van twee derden, nodig voor de kiesrechthervorming.

Het lijkt een koehandel, maar stijgt in werkelijkheid daarboven uit. Minister-president Cort van der Linden spreekt van "de weg der bevrediging" en houdt de voorbereidende commissie voor: "Het openbaar en bijzonder onderwijs doen zich aan u voor als historisch ontwikkelde gegevens. Gij zoekt middelen om beide tot bloei te brengen en beider vrijheid te waarborgen. Gij zult enerzijds hebben vast te stellen de taak die der Overheid tegenover beide takken van ons volksonderwijs toekomt en anderzijds de eerbiediging van ieders levens-

beschouwing tot leidend beginsel hebben te maken der door u te ontwerpen regeling."

Het gelijk oversteken van twee geheel verschillende zaken wordt gesublimeerd tot bevrediging van elke kwestie afzonderlijk. Pacificatie wederom onder druk der omstandigheden, ditmaal van binnenlands-politieke aard. Pacificatie ook door de Staten-Generaal, maar niet onder dreiging van ontbinding noch als voorbereiding op een grondwetgevende vergadering. Tijdens de eerste wereldoorlog doet het Nederlandse parlement zijn normale werk, zij het met inschakeling van een abnormaal middel.

Het liberale Kabinet acht zich tegenover de kiezers niet gehouden, een regeling van het onderwijs zelf te ontwerpen. Wat gebeurt? Men vormt een staatscommissie, die uitsluitend bestaat uit leden van de Tweede Kamer. Het rapport van die commissie besluit met deze overwegingen: "Het besef, dat lang gedragen onrecht wordt weggenomen, de overtuiging dat samenwerking mogelijk wordt, welke het peil der volksontwikkeling snel doet stijgen, het inzicht eindelijk dat eene regeling, als thans wordt voorgesteld, door den loop der gebeurtenissen onvermijdelijk is geworden."

Hooggestemde en tevens bezonnen woorden. Men biedt iets moois aan, doch erkent als een der drijfveren de onvermijdelijkheid. In dit woord ligt dunkt mij een der wezenskenmerken van parlementaire werkzaamheid. Men twist; men legt geschilpunten aan kiezers voor; men presenteert ze in alle scherpte aan de tribune; maar tenslotte treft men het onvermijdelijke vergelijk — niet als iets paradijselijks, doch als een vrucht van aardse nuchterheid. En als het even kan, niet als een tijdelijke wapenstilstand, maar als definitieve overgang naar een volgende staatkundige fase. Dan begint de strijd opnieuw. De linkse partijen in Nederland, die zo constructief tot de bevrediging der schoolkwestie hadden bijgedragen, kwamen er daarna lange tijd niet aan te pas. Het door hen gewenste algemene kiesrecht gaf de confessionelen een halve eeuw de meerderheid. Maar de financiële gelijkstelling was en bleef beslecht, ook toen de christelijke machtspositie ging afbrokkelen.

Een democratisch parlement, respectievelijk de meerderheid daarvan, moet niet uit zijn op vluchtige successen, maar op stabiele hervorming. Uit dit algemene beginsel vloeien drie nadere normen voort: representativiteit, continuïteit en verantwoordelijkheid. Representativiteit: geen verstrekkende beslissingen nemen zonder brede steun van de kiezers. Continuïteit: niet strompelen van besluit naar besluit en van incident tot incident, maar bijeenblijven in de kaatsbaan zolang de hemel niet op aarde is gedaald. Verantwoordelijkheid: de hoofdzaken onder ogen zien en ter hand nemen, met vermindering van zowel bemoeizucht als vluchtgedrag.

In dit continue proces van verantwoordelijke representanten zijn vele concrete taken te onderscheiden. Ik noem er twaalf.

Ten eerste: spreken tot het volk

Een parlement draagt zijn naam niet opdat het zou zwijgen. Wat in de krant staat, moet in het parlement kunnen doorklinken. De sprekertribune en de bezoekertribune, verveelvoudigd door de pers, radio en televisie, beïnvloeden elkaar wederzijds en voortdurend.

Ten tweede: spreken namens het volk

Een volksvertegenwoordiger moet niet alleen oppakken wat in de maatschappij gebeurt, maar ook oppassen dat hij het contact met de kiezers bewaart. Programs kunnen ook binnen vier jaar verouderen.

Ten derde: luisteren naar het volk

Uitgebreide en niet aflatende informatie, van enkelingen en organisaties, is onmisbaar. Informatie in gesprekken, brieven, rekestes, petitities, demonstraties ook. Brussel mag jaloers zijn op Den Haag, dat de Staten-Generaal niet worden afgeschermd door een puntig ijzeren hek, maar integendeel betogers verwelkomen op het Binnenhof, tienduizenden soms.

Ten vierde: de regering vormen

Welke rol ook moge worden gespeeld door de Koning, adviseurs, partijbesturen en belangengroepen, het zijn de volksvertegenwoordigers die een Kabinet groen of rood licht geven.

Ten vijfde: samen met de regering wetten maken, initiëren, amenderen, fiatteren

Ten zesde: de regering aansporen

Niet het werk van ministers en ambtenaren overnemen, wel de vinger aan de pols houden.

Ten zevende: zich door de regering doen informeren

Als spiegelbeeld van informatie uit de maatschappij zijn inlichtingen vanwege de regering noodzakelijk om een evenwichtig oordeel te vormen.

Ten achtste: de regering van advies dienen, gevraagd en ongevraagd

Het behoeft geen teken van zwakheid te zijn, dat de regering zich oriënteert in het parlement, alvorens een besluit te nemen. Advies wordt ook gegeven door interparlementaire vergaderingen, van Benelux tot NAVO.

Ten negende: de regering controleren

Men kan dit beschouwen als de tegenhanger van de aansporing. Enerzijds: doet de regering wel genoeg? Anderzijds: doet zij teveel of verkeerd?

Ten tiende: zelfstandig onderzoek verrichten

Moderne parlementen willen niet geheel afhankelijk zijn van de regering en hun eigen brievenbus. Zij houden studiediensten in stand, organiseren hoorzittingen, gaan op werkbezoek en beschikken over het grondwettelijke wapen van de enquête.

Ten elfde: het beleid bijsturen

Dit kan gebeuren door de kracht van argumenten in het debat, door meer

of minder kritische moties en uiteindelijk door afkeuring.

Ten twaalfde: het beleid mede bepalen

Aan deze taak zijn alle andere dienstbaar. De Kamer mag niet achterover leunen, wanneer zij een Kabinet haar zegen heeft gegeven. Het lichaam, waaraan het Kabinet zijn politieke gezag ontleent, is als eerste verantwoordelijk voor de kwaliteit van dat gezag. Afwegen is belangrijker en moeilijker dan afkeuren.

Vanzelfsprekend staan de twaalf genoemde functies niet los van elkaar. In de praktijk kunnen zij samenvallen of in elkaar overgaan. Een interpellatie bijvoorbeeld begint als een ondervraging, een verzoek om informatie. Per traditie bedankt de Nederlandse voorzitter de regering na afloop "voor de verstrekte inlichtingen". In de regel is het echter begonnen om controle en bijsturing. Weinig interpellaties verstrijken zonder het indienen van een of meer moties.

Kan men de functies dus niet scheiden, het heeft dunkt mij wel zin ze te onderscheiden, al was het slechts om de veelvormigheid en de intensiteit van het parlementaire bedrijf te onderstrepen. In aanleg waren deze reeds gegeven aan het begin van deze eeuw. Maar tot volle ontplooiing is het parlement pas gekomen door de latere maatschappelijke en politieke ontwikkeling. Ik noem het gegroeide belang van internationale en supranationale verhoudingen, de uitdijning van de collectieve sector tot meer dan de helft van de nationale middelen, en de roep om openbare verantwoording van het bestuur in al zijn geledingen, gevolg van de sterk toegenomen kritische zin der burgers.

In 1925 kon mijn toenmalige voorganger het zomerreces inluiden met een rede van één zin: "ik wensch den dames en heeren een prettige vacantie". Die vakantie duurde vier maanden en bood in het voorbijgaan tijd voor algemene verkiezingen. Geen Kamervergadering in al die maanden, geen bijeenkomst van commissies — zij bestonden nauwelijks —, een Kabinetsformatie in stilte.

Tegenwoordig slaapt de Kamer nooit. Tijdens de schoolvakanties mogen vaders en moeders — leden en medewerkers — tijd vrijhouden voor de kinderen, maar enige wettelijke beperking is aan het werk niet gesteld. Verslagen en schriftelijke vragen verschijnen dagelijks. Commissies, vooral die voor buitenlandse en voor economische zaken, zijn gemakkelijk bijeen te roepen. En normaliter gaat eens in de vier jaar de zomer heen met het gezelschapsspel der Kabinetsformatie. Mijn kinderen wisten vorig jaar: verder dan de Ardennen komen wij niet, vader moet binnen enkele uren in Den Haag kunnen zijn.

De continuïteit van ons werk is bevestigd in de gloednieuwe Grondwet, die niet meer spreekt van een jaarlijks door de Koning te openen zitting. Alleen de kiezers stellen een eind aan ons mandaat. Hen vertegenwoordigen wij ononderbroken en met een zodanig zware verantwoordelijkheid, dat nevenfuncties steeds in aantal en belang afnemen. De laatste burgermeester heeft vorig jaar de Tweede Kamer verlaten.

Mocht dit alles te mooi klinken, dan wordt het tijd ook enige schaduwzijden te tonen. Max Dendermonde heeft ooit een boek geschreven onder de titel "de wereld gaat aan vlijt ten onder". Zou de bijenkorf aan het Binnenhof soms contraproductief kunnen zijn? Ik houd vol, dat de populariteit van althans het Nederlandse parlement niet aan slijtage onderhevig is. De onverplichte opkomst van de kiezers bedraagt meer dan 80 %. Het aantal aan ons gerichte brieven en pleitnota's stijgt gestaag. De pers besteedt veel aandacht aan de nationale politiek. Voormannen zijn zeer bekend. Niettemin, beter gezegd: mede daardoor klinkt luide ook de kritiek op ons functioneren.

Ik noem vijf gevaren die ons bedreigen: detaillisme, langdradigheid, besluite-loosheid, verkokering en verkettering.

Het verwijt van *detaillisme* ligt voor de hand, maar raakt mij het minst. De activiteit van de overheid is zeer breed gespreid, de parlementaire controle dus ook. De pers geeft van alles keurig verslag. Geen wonder, dat de ene burger de handen ten hemel heft over wat een ander nu weer bezielt. Hebben ze niets anders om zich mee bezig te houden? Jawel, een heleboel zelfs, maar het een behoeft het ander niet te verdringen. De diversiteit van de politiek spiegelt de variëteit van de samenleving. Rustig, overzichtelijk en "zakelijk" zijn de parlementen van totalitaire staten.

Ernstiger wordt de zucht tot detaillisme, wanneer zij uitmondt in langdradigheid. Onderwerpen waarover sommigen de schouders ophalen, kunnen voor anderen hoofdzaak zijn. Per onderwerp echter moeten parlementariërs zich niet verliezen op zijpaden, moeten zij durven delegeren aan ministers en lagere overheden. Ook in de presentatie van hun oordeel is bondigheid aan te bevelen. Ik vind het geen toonbeeld van kracht, wanneer de ene fractie bijna woordelijk herhaalt wat een andere al heeft gezegd. Gezegd zij het kamerlid dat van het reeds gesproken woord afziet.

Nog beroerder wordt het, wanneer de *langdradigheid* in het labyrint vastloopt; wanneer echte of vermeende nieuwe feiten, verse protesten uit de samenleving telkens tot herbezinning dwingen. Wie aan alle gezichtspunten recht wil doen, alle mogelijkheden tracht te verdisconteren, die brengt weinig tot stand. Hij kan beter filosoof worden dan politicus. *Besluiteloosheid* is de straf voor de perfectionist. In de politiek kan het ook de straf zijn voor degene die geen concessies durft te doen. De lange duur der Kabinetsformaties hangt wellicht samen met de Hollandse somberheid.

Daar komt in het hedendaagse staatsbestuur nog een probleem bij. De grote partijen zijn geen issuepartijen meer, zo zij het ooit waren. Zij pretenderen een alomvattend program aan te bieden. Dat impliceert, bij — ik herhaal het — een collectieve sector van meer dan 50 %, een dynamisch evenwicht van belangenbehartiging. Zeer dynamisch inderdaad: elk deelbelang wordt bepleit door

eigen maatschappelijke organisaties, met hun speerpunten in het parlement. De harmonie tussen leden van één commissie is dikwijls groter dan die tussen fractiegenoten in verschillende commissies. En de som der wensen komt neer op het moede hoofd der financiële woordvoerders. In Nederland is hiervoor het woord *verkokering* bedacht, dat U krachtens de Taalunie dus ook moet kennen.

Ik heb nog een vijfde gevaar vermeld: dat der *verkettering*. Het stamt uit de Middeleeuwen en behoeft als zodanig geen toelichting. Nieuwe ontwikkelingen evenwel geven verse impulsen. Het is verleidelijk, besluiteloosheid en verkokering af te reageren op andere partijen. Wij zouden het wel weten, maar onze voorgangers hebben de boel verprutst. Wij willen wel opschieten, maar onze coalitiepartners houden de zaak tegen. Wij durven best een beslissing te nemen, maar wat zouden de kiezers ervan denken? Angst is een slechte raadgever, maar het is niet raadzaam haar te ontkennen.

Ik hoop, dat ik mij met dit alles de tegenwerping van de oratio pro domo heb bespaard. Evenmin zult U van mij een oratio anti domum verwachten. De pacificatie in het parlement is tenminste onvermijdelijk. Dus moet voor alle kwalen en feilen een remedie te vinden zijn.

Ik zie die, althans in hoofdzaak, niet in organisatorische maatregelen. Een leerzame ontwikkeling is bijvoorbeeld onze algemene begrotingscommissie, een vinding van de jaren zestig. Na de behandeling van de verschillende begrotingshoofdstukken zou die commissie de ingediende amendementen moeten rangschikken en waarden. Het wicht heeft één jaar geleefd. De fracties achten zich, terecht, zelf beter in staat hun voorkeur te bepalen.

Het zijn inderdaad de fracties, in het bijzonder hun aanvoerders, die de kwaliteit van een parlement bepalen. Zij moeten kiezen, beslissen, opschieten, indruk maken. Voorzitter en Griffier zijn slechts der heren Staten dienaar, zoals Johan de Witt ooit zei, in zijn geval ten onrechte.

Dit deel van mijn betoeg loopt dus uit in een oratio pro fractionibus. Ik ben daartoe gekomen na een kritische verwerking van voornamelijk eigen ervaringen, die naar ik aanneem in tal van opzichten ook Belgen niet vreemd in de oren klinken. Ik acht mij echter eveneens verplicht, en na het voorgaande gerechtvaardigd, om aandacht te schenken aan enige Belgische bijzonderheden: de regionalisatie, de bijzondere machten en de positie der partijvoorzitters.

Het is niet mijn opzet in debat te treden met Uw stadgenoot Martens, noch een ongevraagde dienst aan te bieden aan mijn ambtgenoot Defraigne. Evenwel, een vriend die zijn kritiek spaart draagt niet bij tot pacificatie, maar tot onverschilligheid en verwijdering.

Zojuist heb ik aan parlamentsleden de wenselijkheid voorgehouden van delegatie aan ministers en lagere overheden. Eerst iets over deze laatste. Het is merkwaardig dat juist op het grondgebied van de Republiek der Verenigde Nederlanden,

waar niets kon worden beslist zonder provinciale last en ruggespraak, thans zo sterk de doem der centralisatie rust. De stelling is zelfs verdedigd, dat Nederland centralistischer bestuurd wordt dan sommige Oosteuropese landen.

Toch is de noodzaak van een tegenbeweging geen puur Nederlandse aangelegenheid. In Duitsland spreekt men van federalisme, in Groot-Brittannië van devolution, in Frankrijk van autogestion. In Italië maakt de regionale autonomie trage, in Spanje betrekkelijk snelle vooruitgang. Nergens intussen lijkt zij zover te zijn voortgeschreden als in België.

Ik voel mij onvoldoende met de materie bekend om de praktische betekenis van Uw gemeenschaps- en gewestraden te waarden. Wellicht is het daartoe ook voor een Belg te vroeg. Wel zou ik op twee risico's willen wijzen. Het eerste is dat van de vierde bestuurslaag. Men dient zich voortdurend af te vragen, in hoeverre het volk gebaat is met nog een overheid — naast of tussen de nationale, de provinciale en de gemeentelijke. In Nederland wordt waarschijnlijk het openbaar lichaam Rijnmond binnenkort omgezet in een van Zuid-Holland afgesplitste provincie.

Nu besef ik natuurlijk wel, dat het in België niet alleen gaat om bestuurlijke, doch ook om culturele autonomie. De gemeenschapsraden vormen een erkenning van de Franse en de Nederlandse cultuur. "Sire, er zijn geen Belgen". Wat daarvan zij, als België maar blijft bestaan. Decentralisatie is geen splitsing. De nationale overheid blijft verantwoordelijk voor de politieke en de infrastructuurle samenhang alsmede voor de steun aan economisch zwakke of voor ontwikkeling bestemde gebieden, dus voor de verdelende rechtvaardigheid. Mathematische verdeling geeft geen bevrediging. De pacificatie dient telkens te worden bevochten door de nationale regering en in het nationale parlement.

Regering en parlement: ziedaar een tweede probleem. Belgische Kabinetten plegen veel korter te leven dan Nederlandse. Daarom zijn zij nog niet zwakker. Integendeel, in besluitvaardigheid lijken wij op achterstand te zijn gezet. Helaas gaat dit voorbeeld gepaard met het middel van de bijzondere machten. Ik ben daaromtrent met zorg vervuld. Delegatie, uitstekend, maar niet zonder blijvende controle. Bijzondere machten impliceren geen delegatie, maar tijdelijke abdicatie.

Het zou oneerlijk zijn te smalen, dat de treinen wel weer om tijd zullen rijden. Geen verstandig mens roept om een sterke man. Niettemin, de verzwakking van het parlement schaadt de verantwoordelijkheid, de representativiteit en vooral de continuïteit van het staatsbestuur. Of de Wetstraat het wel maakt, is niet onze enige zorg. Men dient er ook over te waken, dat de wet op straat ligt. Niet in de vluchtige ether, via praatjes bij de haard, maar op straat, waar volksvertegenwoordigers kunnen tegenspreken.

De vertegenwoordigers van het volk inderdaad, die krachtens de Grondwet van 1815 in het openbaar vergaderen. Dat is iets anders dan de huidige praktijk. Ik

citeer het handboek van André Mast, hoogleraar-emeritus aan de Rijksuniversiteit te Gent: "Ontstaat er een breuk tussen de vleugels van de meerderheid, dan zal het twistpunt — wanneer de mogelijkheid daartoe bestaat — opgelost worden, niet in het parlement, maar in besloten bijeenkomsten, waarin de partijvoorzitters een compromis zoeken dat aan de wankelende coalitie een nieuw leven moet inblazen. Het is tekenend dat Koning Leopold III in zijn boodschap aan de Natie op 1 augustus 1950 beklemtoonde dat hij zijn 'ernstige beslissing genomen had nadat hij vanwege de personaliteiten die bevoegd zijn om ze te verbinden, de verzekering had ontvangen dat de drie nationale partijen de meest loyale politieke medewerking aan zijn zoon zouden verlenen en alles in het werk zouden stellen om rond hem de eendracht van de Belgen tot stand te brengen'."

Nederland is, ook in dit opzicht, niet brandschoon. In het bijzonder mijn eigen groepering, de Partij van de Arbeid, is vatbaar voor kritiek. Sinds 1971 is de partijvoorzitter geen Kamerlid meer. Vanaf dat moment is het eerder regel dan uitzondering geweest dat partijvoorzitters en partijbesturen de door het volk gekozen fractie voor de voeten liepen. Maar ik vlei mij met de hoop, dat ik niet de enige ben die er genoeg van heeft. Ik zou wensen, in België medestanders te vinden in de strijd tegen de smoke filled rooms.

Het leven is een krijgsbanier door goede en kwade dagen. De belangen der mensen zijn verschillend en tegengesteld. Men kan ze beslechten in stilte, met geweld, of door een openlijke woordenstrijd. Stilte dempt. Geweld vernietigt. Alleen het debat lost op. Words, words, words. Ja zeker, pacificatie brengt alleen het parlement.

De auteur

Dr. Dirk Dolman is geboren op 2 juli 1935 te Empe, gemeente Brummen (Gelderland).

Hij behaalde de graad van Doctor in de Economische Wetenschappen met een proefschrift "Subsides en Gezondheidszorg".

Hij was ambtenaar op de departementen Volksgezondheid en Economische Zaken. Hij publiceerde talrijke artikelen op het gebied van gezondheidszorg.

Sinds 1970 is dr. D. Dolman bestuurslid van de PvdA voor welke partij hij eveneens sinds 1970 lid is van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Herhaaldelijk was hij woordvoerder van de PvdA in de kamerdebatten over openbare financiën.

In 1977 werd dr. D. Dolman Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Hij is in september 1982 na de voorbije parlementsverkiezingen in Nederland, herkozen als Voorzitter van de Tweede Kamer.

Dr. D. Dolman is een verfijnd politiek denker en een erg gewaardeerd redenaar die ook in Vlaanderen vele vrienden heeft.